

Tempuksen alkuaikoja muistellen – 1990-luvun Keski- ja Itä-Euroopan korkeakoulusektorin toimintaympäristöstä

Tuomo Rintamäki, Teknillisen korkeakoulun koulutuskeskus Dipolin koulutuspäällikkö 1990-luvulla

Olin 1990-luvun alkupuolella mukana asiantuntijana ja/tai projektipäällikkönä useissa Tempus-ohjelman ja muiden kansainvälisten organisaatioiden tukemissa korkeakoulujen kehittämishankkeissa Keski- ja Itä-Euroopan maissa.

Kokemusta minulle karttui eniten **Unkarista, Slovakiasta, Romaniasta** ja kaikista **Baltian maista**. Yhteiskunnalliset, sosialismin jälkeisen ajan mullistukset näissä maissa ulottuivat myös korkeakouluihin. Heikentyvässä kansantalouden tilanteessa korkeakoulujohdon piti rohkeasti ryhtyä suuriin uudistuksiin sekä koko korkeakoulusektorin rakenteessa että yksittäisten korkeakoulujen ja koulutusalojen, toimintatavoissa ja opetussisällöissä. Tässä murroksessa korkeakoulut ottivat kiitollisina vastaan niin **asiantuntija-apua, aineellista tukea** kuin **hyviä käytäntöjä** läntisen Euroopan korkeakouluväeltä.

Sirpaleinen korkeakoulusektori

Korkeakoulut olivat pieniä ja monesti kapea-alaisia: sosialistisissa maissa ei poliittisista syistä haluttu suosia suurempia monitieteellisiä kampuksia. Haluttiin minimoida laajan opiskelijaliikehännän vaara ja näin varmistaa yhteiskunnallinen rauha. Seurauksena oli tarve kasvattaa korkeakoulujen kokoa yhdistämisten kautta.

Yhteistyötä oli tiivistettävä korkeakoulujen kesken myös omassa maassa. **Kansainvälisen yhteistyöverkoston rakentaminen opetuksessa ja tutkimuksessa** oli luonnollisesti korkealla tärkeyslistalla.

Korkeakoulujen organisaatorakenne oli byrokraattisen hierarkkinen ja sirpaloitunut. Pieniä, yhden professorin kapea-alaisia yksiköjä oli liikaa. Organisaatiouudistuksia ja tutkintorakenteiden modernisointeja saatiin kuitenkin aikaiseksi verrattain nopeasti, muutamassa vuodessa.

Johtui myös poliittisista syistä, että sosialistimaissa korkeakoulut olivat keskittyneet lähinnä opettamiseen, eivät niinkään perustutkimukseen. Opetusohjelmissa oma osansa oli marxilaisella yhteiskuntakäsityksellä. Monissa maissa perustutkimusta tehtiin valtiollisen tiedeakatemian, ei korkeakoulusektorin, alaisissa tutkimusyksiköissä. Tiedeakatemian toiminta oli helpompi pitää poliittisen kontrollin alla, kuin jos se olisi

”hajaantunut” korkeakoulujen yksiköihin. Tämän seurauksena **korkeakoulujen tutkimustoimintaa tuli vahvistaa**, unohtamatta tietenkään opetuksen kehittämisen tarpeita.

Niukat olosuhteet

Korkeakoulujen johdon ja opettajien **yhteydet työelämään**, esimerkiksi yrityksiin, **olivat heikommat** kuin meillä. Sidosryhmäyhteistyölle ei ollut olemassa kovin vakiintuneita yhteistyömuotoja. Esimerkiksi yhteistyö yritysten kanssa täydennyskoulutuksen toteutuksessa puuttui täysin. Itse olin mukana useassa Tempus-projektissa, joissa korkeakouluun perustettiin täydennyskoulutusyksikkö tekemään yhteistyötä yritysten kanssa vastaamaan niiden henkilöstön täydennyskoulutustarpeisiin.

Opiskelijoita oli yhtä opettajaa kohti enemmän kuin meillä. Tilannetta pahensi myös se, että nuoret opettajat siirtyivät huonon palkan takia töihin yrityksiin laajenevalle yksityissektorille, jolloin vanhan polven professorit jäivät opettamaan suurentuneita ryhmiä. Osin myös opiskelijoiden motivaatio oli kateissa, koska yhteiskunnan murroksessa rahaa tienasi nopeammin kauppaa käymällä kuin istumalla luennoilla ja opiskelemalla pitkäjänteisesti tutkintoon.

Oli huutava **pula uusista ulkomaisista oppikirjoista, muusta opetusmateriaaleista, tietokoneista ja moderneista laboratoriolaitteista**. Korkeakoulurakennukset olivat kovin ränsistyneitä ja huonossa kunnossa. Koska pulaa oli muun muassa myös energiasta, rakennuksia ei talvella aina edes lämmitetty. Kun tein yhteistyötä Tallinnan teknillisen yliopiston kanssa, kahtena ensimmäisenä talvena 1991–1992 yliopiston työntekijät tekivät toimistossaan töitä päällystakit päällä.

Yhteistyön iloja

Minusta oli loistavaa tehdä **yhteistyötä hienojen, sivistyneiden ja ystävällisten ihmisten kanssa**, joita näissä Tempus-projekteissa oli mukana. Palkitsevinta oli yhteistyö sellaisten uuden sukupolven korkeakoulujohtajien kanssa, jotka **veivät innokkaasti eteenpäin modernisaatiota** ja halusivat **rakentaa laajan kansainvälisen yhteistyöverkoston** tukemaan sitä.

Projektien seminaarit, workshopit ja kokoukset olivat aina myös hauskoja. Isännät veivät ne usein maisemiltaan upeisiin paikkoihin maaseudulle. Tempus-kokouksissa syötiin ja juotiin aina hyvin. Mieleen muistuu jokaisen romanialaisperheen ylpeys: kotitekoinen pontikka ”zuika”. Kerrankin kun olin lähdössä lentäen kotiin sain romanialaisilta isänniltä tuliaisiksi kolme litraa jokaisen romanialaisperheen ylpeyttä, kotitekoista pontikkaa ”zuikaa”, ja vielä pari pulloa paikallista viiniä. Minun oli sitten terminaalissa päätettävä mitkä pullot laitan lentokenttäväelle kiertoon.

Panostus pitkäjänteiseen yhteistyöhön

Mielestäni Tempus-hankeissa saatiin **varsin pienillä budjeteilla aikaan paljon** pieniä, mutta konkreettisia uudistuksia Keski- ja Itä-Euroopan korkeakouluissa. **Luultavasti tärkeintä oli** näiden maiden ja EU-maiden organisaatioiden välisten, ja myös henkilökohtaisten, **verkostojen rakentaminen**.

Oma silloinen esimieheni halusi rakentaa laajat ja toimivat verkostot Keski- ja Itä-Euroopan maiden korkeakouluihin, joten oli luonnollista että menimme aktiivisesti mukaan Tempus-projekteihin. Mutta muistan, että suomalaisten korkeakoulujohtajien suhtautuminen Tempus-hankkeisiin oli joskus myös nuivaa, koska ne eivät tuoneet selvää rahaa suomalaisille korkeakouluille.

Itse pidin tätä yhteistyötä panostuksena **pitkäjänteiselle tulevaisuuden yhteistyölle näiden maiden ja Suomen korkeakoulujen välillä**. Nyt Keski- ja Itä-Euroopan maat ovat EU:n jäseniä. Ne ovat modernisoituneet ja vaurastuneet. Uskon, että siellä on menestyviä korkeakouluja, joilta Suomen korkeakouluilla voisi nyt olla opittavaa.